

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.

V Ljubljani v sredo 6. septembra 1871.

Obseg: Liebigove misli o bolezni sviloprejk. — Petroleum, zdravilo goveji živini, kedar jo napenja. — Štipendije za vrtnarsko šolo v Mödlingu. — Bivša pariška komuna in socializem. (Dal.) — Poročilo o XXII. skupščini Matičinega odbora. — Dundar in drongar. (Kon.) — Ka ali da, pa še kaj družega. — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Liebigove misli o bolezni sviloprejk.

Slavni nemški kemikar Liebig — piše „Gosp. List“ — je že leta 1867. pisal, da se ima vzrok grozne bolezni sviloprejk iskati v murbovem perji.

V novejšem času je zopet priobčil članek, s katerim hoče resnico tega dokazati. Nikakor ne bomo kratili velicij zaslug tega kemikarja, toda zdi se nam primerno, da pojasnimo to stvar.

Stvar je važna, tedaj bomo vse vestno našteali, kar je Liebig pisal in potem bomo poskusili, njegovo idejo z dokazi spodbiti. On pravi, da je preiskaval murbovo perje iz Turkeštana; pravi, da ima več gnjilca v sebi nego perje naših murb, ter sklepa, da v Turkeštanu do sedaj še ni bilo te strašne bolezni sviloprejk. Ko je to objavil, bilo je člankov od vseh strani, in zopet je Liebig tako-le odgovoril: „O važnosti gnjilca v murbovem perji sem že pisal, in zarad tega so me mnogi napadli, toda jaz nisem nikdar mislil, imenovati murbe bolne, kakor tudi ne menim, da je jabelko bolno, ako ne donaša dostojno množino sadja. Moje mnenje je le, da murba mora biti tako oskrbljevana, kakor jablana, od ktere zahtevamo obilo sadja, ako hočemo, da more tako perje roditi, kakoršno je sposobno, da iz njega morejo sviloprejke izdelavati svilo.“

Skušnje v kmetijstvu učijo, da jako rodovitna zemlja od leta do leta bolj peša, ako se jej vedno le jemlje, nikakor pa ne povrne odvzeta moč, in sicer z gnojem. Jasno je, če murbi vsako leto vzamemo listja, da more drevo opešati. Dokler je drevo še v rasti, tako, da še dalje razprostira svoje korenike v nove plasti, v katerih še novih redivnih snov najde, se sicer pešanje ne pozna. Toda obseg zemlje, iz ktere srkajo korenine svoj živež, je omejen, in zdaj jim nastopi pomanjkanje živeža. To pa traja dolgo časa, predno se spozna na drevesu, posebno ker se murba vedno obrezuje, s tem pa se stvar zakriva. Vendar je dovaževanje potrebnih redivnih snov drevesu jako pičlo, in tisti obstojni deli, ki so sviloprejki potrebni, niso popolni in ne zadostujejo pravi izreji sviloprejk; to pa ne more biti brez vpliva na zdravje sviloprejk.

V krajih, kjer divjá bolezen sviloprejk, sem zmirom slabo lastnost krme zapazil. V Japanu, na Kitajskem in v Turkeštanu ta bolezen še ni znana, in v teh pokrajinah ravnajo z murbami ravno tako, kakor v naših krajih z vinsko trto, ktero vsako leto pridno obrezavajo, okopavajo in jej gnojijo. Po Laškem, Francoskem in drugod pa ne obrezavajo murb tako pogo-

stoma; tū se komaj nekoliko več skrbí za murbo kot za gozdno drevje. Tedaj je razloček med Japaneškim odgojevanjem murb in med našim; Japanezi odgojujejo jako skrbno murbo, ker v njej se ima osnovati snova, iz ktere se razvije telo živali, kakor tudi svila. Naši deželani (Evropejci) pa menijo, da je dovelj, da imajo dobro seme, in da murba daje dovelj perja. Želeti bi bilo tedaj, da bi skrbeli tudi v naših pokrajinah, da bi odgojevali drevesa, ktera bi izvrstno krmo dajala za sviloprejke. Z gnojenjem starih dreves se bode sicer le malo popravilo, z mladimi drevesi se more začeti.

(Dalje prihodnjič.)

Živinozdravilske skušnje.

* Petroleum (kamenno olje) zdravilo goveji živini, kedar jo napenja. — Nemški časniki iz Maldeuten-a na Pruskem naznanjajo, da že dve leti ni poginilo nobeno govedo, ki se je paslo na detelnem strnišču in jo je potem napenjati začelo, če so mu eno žlico petroleum-a noter dali, akoravno jih je zbolelo sto in sto. Vsakemu živinčetu je hipoma odleglo, če so mu žlico tega olja brž noter vlili, ko ga je napenjati začelo, in niso čakali, da je bila živina že kakor sod napeta. Zato ima ondi vsak pastir, ki živino pase, flaško tega olja in pa vrv pri sebi. — Ne moremo tajiti, da ne bi ob pravem času pomagalo to olje, ktero nekteri naši vozniki tudi svojim konjem dajejo pod imenom „štanjevec“ (Steinöhl), kedar jih kolje, s katerim pa so že marsikterega konja umorili, če ga je po prehlajenji ali zarad kakega družega vzroka klalo zato, ker so se mu čeva vnela. Če pa se takrat kamenno olje daje živini, je to ravno taka, ko bi v ogenj vlival olja; še huje bode gorelo in že vneta čeva bodo se še huje vnela. Če pa se je živina na detelji ali drugi paši prepasla in potem v vampu začno vreti vetrovi (gazi), a še ni vnetja v njem, takrat utegne žlica petroleuma dobro storiti. Vselej tedaj le s prevdarkom in pametjo!

Dve cesarski štipendiji

za vrtnarsko šolo v Mödlingu poleg Dunaja

je razpisalo c. kr. ministerstvo kmetijstva. Vsaka štipendija znaša 250 gold., ena je po imenu cesarjevem, druga po imenu cesaričnem. Začne se ta šola 1. oktobra tega leta; kdor želi eno ali drugo štipendijo dobiti, naj se zadnji čas do 20. dne t. m. pismeno oglasi pri „Curatorium der landwirthschaftlichen Lehranstalt Francisco Josephinum in Mödling“, in dokaže, da je

najmanj 15 let star in močan, — da je ljudsko šolo dobro dovršil, — da stariši ali varh v to dovolijo. Sinovi kmečkih starišev ali vrtnarjev imajo predmet pred drugim.

Socialno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socializem.

Socialno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

VII.

Iz Babeufvih naredeb posnamemo, da je bila njegova osnova ta-le:

Komunistični red se ima polagoma vpeljati. Vse to, kar občine, šole in blage ustanove posedujejo, preide precej v lastnino celega „društva“; lastnina posameznih oseb pa še le po njihovi smrti celemu „društvu“ pripade. Skupino vseh teh narodnih dober in imanj mora potem društvo skupno obdelovati; vsi dolгови in vsa dolžna pisma domačinov do domačinov se imajo vničiti, dolgove inostrancev ali ptujcev pa celo „društvo“ skupno na-se prevzame. Vsi udje „skupine“ so obvezani vsak po svoji zmožnosti delati, in ako ne bi kdo hotel, bi se k delu s silo primoral. Udje vsake občine se imajo zaradi tega razdeliti v toliko vrst, kolikor je glavnih oddelkov človeških proizvodov. Vsaka „vrsta“ ima predstojnika, ktere ga si sama voli, vsaki občini na čelu je spet občinski zastop, sestavljen iz zastopnikov, izbranih od ravnokar imenovanih vrst; ta občinski zastop ima potem raznovrstna dela razdeliti in je obenem tudi izvrševalec vseh vladinih naredeb. Cela dežela se ima razdeliti v provincije in v okraje z dotičnimi provincijalnimi in okrajnimi gosposkami. Najvišje vodstvo vsega dela, razdeljevanje proizvodov ravno tako kakor premeščevanje posamesnih udov iz ene občine v drugo pripada državni vladi. Gotovi pridelki se imajo v javnih magazinih shranjevati in iz magazinov se imajo spet med konsumenti razdeljevati. Država sama kot taka ima vso trgovino z inostranstvom v rokah in vzdržuje zavoljo tega na pripravnih mestih na meji velike zaloge raznovrstnega blaga. Kedar so dobre letine, morajo se poljski pridelki kolikor mogoče v javnih zalogah za čase pomanjkanja nakopičiti. Naredbe, po katerih občinski zastopniki delo med posamesne občinske ude razdelijo, imajo se po postavnem potu določiti. Ravno tako se ima po postavnem potu določiti število ur za vsakdanje delo. Pri izdelavanju te postave se mora gledati, da se delalci ne mučijo in trudijo prekomerno. Ker je skupno življenje veliko ljudi v mestih ravno tako nenaravno kakor nemoralno, morajo vsi državljani v vaséh stanovati, kjer dobijo vsi ugodna, prostorna stanovanja in obleko iz enega in istega blaga po enem in istem kroji. Hrana je skoz in skoz frugalna in vsakter lišp najostreje prepovedan, ker je v protislovju s pravim poklicem človeštva. Največa skrb se mora obračati na poljedelstvo, ker je to najbolj naravno in človeku najbolj primerno delo. Od umetnosti in obrtov se imajo samo tisti špogati in obdelovati, katerih se lahko vsakdo nauči. Vsa literarna dela mora nalašč za to ustanovljena gospôska na tanko pregledovati in samo to, kar je nenevarnega in obče koristnega v tisk dati in med posamesne državljane razdeliti. Odgoja mladeži je zevsema priprosta, za vse enaka, in da ne bi že v mladih srcih začela kal neenakosti poganjati, ne bi se smela mladež domá v družinah, nego v javnih odgojevališčih odgajati.

To je načrt ustroja komunistične države po Babeuf-u.

Kaj bi bila posledica, ako bi se država po Ba-

beufovi sistemi osnovala? Popolno potlačanje vsake svobode, povsod dovršena despotija in poteptanje ravno tega, kar človeka in njegovo srečo najbolj povzdiguje in oplemeni, to je, znanosti in umetnosti. Jedro Babeufove ideje je: da, ker si vsi ljudje ne morejo za jed in pijačo fazanov in šampanjca privoščiti, naj rajše vsi brez izjeme v oblicah krompir jedó in vodo pijejo; ker ne morejo vsi ljudje taki umetniki postati, kakor Tician, Rubens, Canova, Thorwaldson, Liszt ali Paganini, naj bodo rajše vsi prosti mazarji (Anstreicher), kamnotolki in navžarji.

To so tako očitne napake, da nam ni treba na dalje izpeljevati, kako neizvedljiv, fantastičen in v zraku viseč je ves Babeufov načrt.

Že iz začetka teh sestavkov smo rekli, da tiče napake človeške neenakosti ali v človeški naravi, ali pa v umetnem ustroju našega društva. Ker nam je fizično nemogoče zoper naravo delati, ostanejo toraj napake prve vrste vedno nepopravljive in neizlečljive. Ker je pa Babeuf ravno ves ustroj svoje komunistične države proti ustroju človeške narave naperil, ne ostane njegova sistema nič drugega kot fantastična nemisel (nonsens).

Za Babeuf-om je drugi znani francoski komunist E. Cabet. Ker je bil pod Dragotinom X. in L. Filipom pri vseh zarotah vpleten, moral je 1834. leta v London zbežati. Še le v prognanstvu je svoje glavno delo spisal, ktero je pod naslovom: „Popotovanje v Ikarijo“*) 1840. l. na svitlo prišlo. Cabet ni v osnovi svoje komunistične države tako brutalen kakor Babeuf. Njegova komunistična država se imenuje „ikarska republika“, on dopušča prelazno dôbo 50 let iz prehoda iz sedanjega državnega ustroja v njegovo republiko. On je iz začetka tudi za privatno lastnino, še le po smrti vsakega prvotnega „Ikarca“ ima ves njegov imetek pripasti skupni imovini cele republike. On špoga tudi umetnosti in znanosti, še celó gledišč in parfumerij ne pozabi v svoji osnovi. Povsod mora enojni zakon vladati, on ne trpi niti poligamije niti poliandrije, tudi zahteva povsod vero v enega samega Boga. Pa pri vsem tem je v Cabetovi državi ona sama lastnica vsega imetka, odgojevanje otrok mora biti skupno in javno, nihče si ne more po svoji volji svojega poklica izbrati in javna državna oblast mora nadzirati vse poljedelstvo in vso obrtnijo. Babeufov komunizem je malo drvarsk, med tem ko se Cabetov v glacé-rokovicah predstavlja; drugega bistvega razločka pa ni med obema sistemama.

Skoro bi rekli, da je edina lepa prikazen med komunisti slavnoznani Anglež Robert Owen. Mož je skoz in skoz plemenita duša, imel je srce prepolno dobrih čuti in želja naprem celemu človeštvu in bil je celo življenje neizmerno delaven. On je bil sin revnih starišev in je bil primoran kot 10 let stari dečko se trgovine učiti. Pozneje se je vdeležil z veliko srečo mnogih obrtniških podvzetij, kar mu je k precej obilnemu premoženju pomagalo. 1789. leta je prevzel vodstvo pamučne fabrike pri reki Clyde poleg vasi New-Lanark. Delavce te fabrike si je on izbral za predmet svojih poskušinj na polji socialne reforme. Ko je fabriko prevzel, našel je delavce v strašnem siromaštvu in v vsakem obziru zanemarjene. Najpoprej je tem revežem lepa ugodna stanovanja z malimi vrtni segradil, ktera jim je potem brez vsega dobička v najem dal. Napravil je potem veliko zalogo raznovrstnega blaga, ktero jim je po svoji ceni prodajal. Nekoliko delavske plače je vsak teden kapitaliziral, otroke izpod 10 let je vse iz fabrike iztirjal v šolo, ktero je bil tudi sam ustanovil. Ure za delo opredeljene je znižal od 16 in 15 na število od 10 na dan.

*) „Voyage en Icarie“ par E. Cabet à Londres 1840.